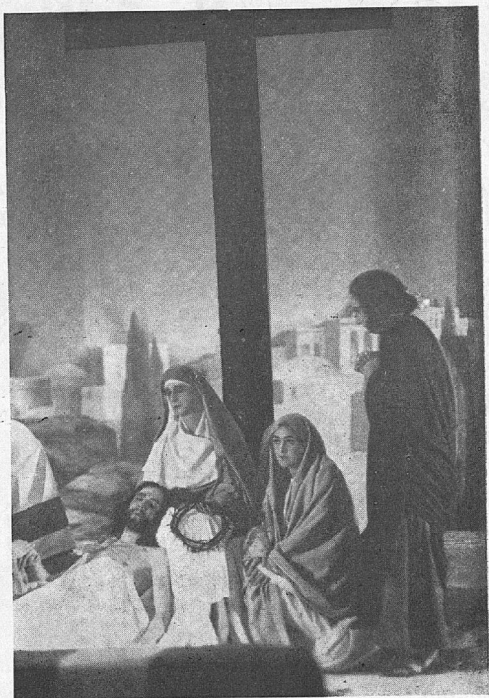

ŽENSKI SVET *

LETO 12 * APRIL
1934

Vesele Velikonočne praznike

želimo vsem svojim
cenjenim odjemalcem

A. & E. Skabernè, Ljubljana

Cenjene naročnice!

Ali se res ne zavedate, kako zelo nam otežujete naše delo s tem, da zaostajate z naročnino? Ako ne zmorete naenkrat celoletne naročnine, pošiljajte jo tudi v malih obrokih, toda plačujte te obroke redno, ne pustite se opominjati, ker opomini stanejo mnogo denarja in časa, ki bi se mogla in morala koristneje uporabiti.

Uprava.

Izkoristite priliko!

Imamo na zalogi še nekoliko izvodov knjige „Oprema za neveste“. Knjiga je bogato ilustriрана in ima 5 prilog s kroji in prvovrstnimi risbami za žensko osebno perilo, prte, zavese, posteljna pogrinjala itd. Knjiga, ki je stala Din 40,—, se dobi za malenkostno ceno 12 Din s poštnino vred.

Ne pozabite naročiti našo novo knjižico „Dekliško perilo“, v kateri dobite vsakovrstno perilo za dekleta od 12—18 let; na prilogi je 18 krojev in 42 najrazličnejših risb za okras ženskega perila. Stane samo Din 6,—.

ŽENSKI SVET

APRIL 1934

LJUBLJANA

LETO XII-4

Pod dalmatinskim solncem

Maša Slavčeva

Nadaljevanje

V vasi šumi.

Že se je razvedelo, da je prišel tujec, letoviščar, na otok! Kar pomnijo vaščani, ga ni bilo doslej še v kraju. Neda, seveda, Neda ga je prva srečala! Na njeno lepoto se je ujel, no, bo pa on morda slednjič pravi ženin zanjo! Ali pa za Vinko! Ne, ne, ona je možu zvesta preko groba.... Toda za Nedo bo! Saj je vendar star! Gotovo je oženjen ali pa vdovec... Bogat je! Gotovo je bogat, če hodi na letovanje! A Neda bi ga ne vzela... Bi; še za hip bi ne pomišljala! Gospa bi bila, delati bi ji ne bilo treba! Kakšen zakon s starcem!? Eh, kaj ljubezen!

* * *

Stari, dobrodušni gospod se je ljudem priljubil. Prijazen je, z vsakomur se razgovarja in take imajo seljaki radi. Všeč mu je otok in prebivalci, dobro se tu počuti. Vinki daje navodila za kuho različnih jedi, ki jih tu na otoku ne poznajo, rad prihaja v kuhinjo ter tam posedi in se porazgovori z Vinko in Nedo. Pripoveduje jima o svetu, o življenju tam zunaj, o modah in običajih. Neda srka vase to tuje, neznano življenje; da živi popolnoma drugače, se ji zdi. Njene misli in želje se prično polagoma, komaj opazno usmerjati v svet, ne da bi se tega zavedala. Rada ima „starega gospoda“, kakor mu pravijo vsi; v šali se sam imenuje „Kolumbus“, ker je prvi, ki je zašel med „otočane v neraziskano divjino“. Stari gospod se čudi, da se Neda še ni poročila.

„Dokler ste lepi in mladi, je čas, kasneje bo prepozno...“

„Če pa ni pravega,“ de Neda smeje, a oči so ji otožne in resnica gleda iz njih.

„Če bi bil dvajset let mlajši, pa bi se domenila, Neda, kaj ne?“ se šali stari gospod, a Neda mu verjame.

„Kaj nimate žene?“ se zavzame.

„Star zakrknjen samec sem. Da, da, Neda, če bi bil mlajši, pa bi vas vzeli!“

„Saj se šalite, gospod. Preprosta sem, nič ne vem in ne znam, kdo bi me hotel vzeti?“

„Ej, marsičesa bi se lahko naučili, saj ste pametni in inteligentni,“ jo prijazno bodri in niti ne pomisli, da je morda smatrala njegovo ponudbo za resno.

Vse Nedino dosedanje življenje se zruši kakor hiša iz kart. Če bi šla v svet? Učila bi se in morda našla tam ono, po čemer hrepeni in čemur ne ve imena... A ona nima denarja. S popolnoma novim pogledom gleda starega gospoda, zdi se ji kakor čarovnik, ki je napravil iz nje neko drugo, dragocenejšo Nedo, začarano v pravljično kraljično...

* * *

Tudi Rokova Palma prihaja zdaj čisto k Nedi. Skupaj poslušata pravljično o svetu, ki jo pripoveduje tujec. In Palma, mlada, sanja z Nedo sanje, ki so tudi njo zastrupile.

„Zakaj se ne odločiš, da bi šla v svet?“ jo vprašuje z nestrpnostjo osemnajstletne deklice.

„Denarja nimam, kam naj grem?“

„Morda bi te vzel stari gospod s seboj?“

„Ne, njega ne morem prositi, kaj bi rekli ljudje? Za vedno bi bila izobčena!...“

„Prava reč, če si izobčena iz te puščobe! Ni ti mnogo do tega, da bi šla.“ Neda samo pogleda Palmo. V tem pogledu je več kakor v šumi besed. Ogenj, ki plameni v daljo...

„Jaz bi se ne pomišljala, šla bi, da bi bila srečna...!“ Pravi odločno Palma in stisne pesti.

* * *

Poletje in jesen mine, stari gospod se poslavlja.

Veliki dogodki so za njim. Kupil je Katino hišo. Priljubil se mu je kraj in ljudje, zato je sklenil, da si kupi tu ličen dom za letovanje. Kata, ki ima dovolj dolarjev, je hotela dozidati k svoji hiši še del, računajoč s tem, da se končno vendarle vrne mož in se morda Tomo poroči. A „stric Kolumb“ jo je pregovoril, naj kupi drugo hišo, njemu pa naj proda svojo.

Rod starih kontejev, ki je pred leti živel na otoku, je izumrl in njihov „kaštel“, kakor so mu pravili otočani, je bil na prodaj. V bregu nekaj minut od obale leži, med lepo borovo šumico. Prekrasna stara pergola vodi do njega. Kata je kupila posest za mal denar, takorekoč z dobičkom. Prvotno ga je ogledoval stari gospod in ga hotel kupiti, a bil je zanj prevelik. Tako je kupil Katino hišo in oba sta bila zadovoljna. Na spomlad, je dejal, da bo poslal zidarje, ki bodo nanovo uredili hišo. Težko mu je slovo od kraja, ki se mu je priljubil, od Vinke in Nede in vseh drugih otočanov, a veseli se svidenja. Nekaj kot pričakovanje je zasejal na otok. Užgal je plamen hrepenenja v Nedini duši, a nihče razen Palme tega ne ve...

* * *

Zimska burja brije po otoku, vaščani so v domovih pri toplih ognjiščih. Mrzla je burja, da zastaja dih celo jačjim možem, in čisto se ji morajo upirati z vso silo, da jih ne pomete v morje. Čeprav so v hišah debeli kameniti zidovi in okna dobro zadelana, vse nič ne po-

maga, mraz pritiska v hiše. Izbe so brez peči, vse se zbira ob odprtem ognjišču. Zebe jih, vsi tožijo zimo za zimo, a nikomur ne pade na um, da bi postavil peči in napravil večni nadlogi kraj. Ni navada, imeti peči, to je pribito. In ker je običaj, da mora biti pozimi ljudem mraz, se tega zvesto drže.

Če gredo na ribji lov, se jim sproti, kakor pomakajo vesla v morje, dela led na njih in roke so jim kljub rokavicam in zamotkom zmrzle, da peko. Ne, zima ni prijetna na otokih...

Dnevi so kratki in se hitro nagibljejo v noč. Družine sede ob toplih ognjih v pomenkih o stoterih potrebnih in nepotrebnih stvareh, o dogodkih na sosednih otokih in doma, in ko je snov izčrpana, legajo spat, medtem ko brije burja preko otoka in s tuljenjem meče ob čeri visoke peneče se valove. Kadar je prekomerno močna in se moške s čolni še niso vrnili, hodijo žene gledat na obalo, kdaj se bodo prikazale ladje, in ko se premražene vračajo domov, ne da bi jih bile ugledale, se često zbero in molijo za srečno vrnitev. Le redkokdaj se pripeti, da potone čoln ali da se moške ne rešijo. Dobri mornarji so in poznajo morje in njegove muhe ter se jih znajo varovati. Kadar ne ribarijo, se ukvarjajo z drugimi posli: popravljajo hišo ali orodje, kr-pajo mreže in jadra. Nikoli se ne dolgočasiyo, saj je vedno toliko zanimivega za pomenek: prigode z ribjega lova in doživljaji onih, ki so bili v tujih deželah. In kadar jim pogovor preseda, molče in se zami-slijo v bodoče delo, ki jih čaka. Kmalu bo pomlad — —

* * *

Čim se poleže burja na otokih v zgodnjih pomladnih mesecih, se odmotava njih življenje zopet na prostm, pred domovi in v luki. Nekateri so že na njivah in vinogradih, kjer razstreljujejo kamenje in skale ter krčijo ledino, da pridobe nov kos zemlje. Od leta do leta se jim množi družina in treba je skrbeti, da se nasitijo vedno prazni želodci.

Gori v bregu ob vinogradu teče kolo. Tam izdeluje dvojce mož ko-nope. Eden vrti kolo, ki zvija vrv, katero izgotavlja drugi, predoč med prsti konopljo kakor predica volno. Korak za korakom stopa hrbtoma v breg, vedno daljša in daljša postaja vrv v njegovi roki. Petdeset me-trov, sto metrov. Iz tanjših vrvi splete potem debelejšo, kakoršno pač namerava.

Od morja sem odmevajo veseli pogovori ali prepiri žena, ki pero ob vodi. Okrog njih se pode otroci, glasno vreščeč prav kot galebi, ki krilijo nad vodo in sedajo na valove, da hlastnejo od časa do časa po ribi. Tuintam prijaše na mezgi ali oslu mimo seljak. Tudi žival se ve-seli lepih dni in kriči svoj zategli i-a, ki ga spremlja zadovoljno ri-ganje. Vse je veselo, razigrano, kreta se lahko zopet pod solncem, ki tako radodarno razsiplje svoje zlato.

* * *

Katin mož Duje se je vrnil iz Amerike. Shujšan, zgaran, a s polno možnjo dolarjev in oblasten, da ga Kata skoro več ne spozna.

Ona, zvesta žena, ga je čakala več ko dvajset dolgih let in je ves čas vodila gospodarstvo krepko kakor mož; zdaj ne da oblasti iz rok. Ne more ... Nikogar ni bilo dvajset let, ki bi ji bil ukazoval, v pokorščini sklonjena hrbtenica se je vzravnala in postala trda. Ne da se več ukloniti ... Možu, ki se je moral dvajset let upogibati pod jarmom dela in delodajalcev, gospodovalnost ni ugasnila, temveč se mu je po-teptana in ponižana nakopičila v duši. Vrnil se je, da bi bil gospodar na svojem trdo prigaranim imetju, a žena se mu upira in ne da gospodarstva iz rok — ali naj se ji ukloni? Še nikoli ni bilo čuti, da bi se osmelila žena do takega dejanja!

Srda in gnjeva je poln. Utaplja se v vinu, a doma neomejeno gospodariti Kata.

Ko se vrača Duje ob večerih domov, govori vino iz njega. Tedaj jo psuje z najgršimi priimki, ki mu padejo na pamet. On, ki bi ne smel nikdar podvomiti v njeno zvestobo, jo obklada s psokami, vrednimi zadnje pocestne vlačuge. Videl je v svetu, kakšne so nezveste žene, otrovan s slabim vzgledom, sumi lastno ženo.

„Sam vrag vedi, kaj si počenjala, ko me ni bilo tu —!“

„Ničesar, kar bi ti bilo v sramoto!! Zakaj pa si me zapustil?“

„Da bi garal zate in za tvoje sinove!“

„Prav toliko so tvoji!“

„Da bi se vam dobro godilo!“

In Kata, ki je čakala moža hrepeneče dvajset let, mora čuti vse, kar le more dvomiti in sumiti nezaupen mož o svoji ženi.

„Vlačuga! Kaj ti je bilo treba nove hiše? Kako si mogla prodati staro, kjer je živel moj rod desetletja — — Seveda, kaštelanka hočeš biti, gospa! Tvoj mož pa naj se ubija in zapravlja zdravje! Živ mrlič sem se vrnil domov, kjer naj bi umrl, a tu, fej! najdem brezvestno ženo ... Bogu bodi hvala, da je Nego v tujini v šolah in ga nisi mogla izpriditi. Tudi Toma ne boš, še sem se vrnil o pravem času! On je kri moje krvi! Gospodarica! Da se ti v lice ne nasmejem, gospodariča na gnoju svojih grehov boš! Vlačuga! Smet!“ hrope in se opoteka v pijanosti proti njej z dvignjenimi pestmi.

Tedaj se pretrga jez njene potrpežljivosti, razum, ki ji je narekoval mir, se da zavesti od navala razdražene krvi. Obleko si pretrga Kata na vratu in razgali ramena in uvele grudi ter strašna v svojem obupu in jezi zakriči: „Pri teh uvelih grudih, ki so dojile moja sinova, pri vsem, kar mi je sveto na tem in onem svetu, ti prisežem: brez greha sem! Ničesar nočem več od tebe, iz hiše me ne moreš pog-nati, sinova, ki sem jih rodila, mi dajeta pravico do doma. A ti bodi gospodar! Proklet bodi, ker dvomiš v svojo ženo, prokleta naj bo tvoja pogoltnost za denarjem, ki te je gnala v tujino! O Amerika, vzela si mi moža in mi zastrupila življenje ... Tvoj denar bodi proklet, ti si vlačuga, ki nam mamiš može in jim piješ kri, ki jih zastrup-

ljaš s svojim življenjem! Duje, oslepil te je greh, ki si ga sam zagrešil in ga zdaj mene dolžiš. Sama sem mnogo pretrpela s sinovi, mladost sem žrtvovala, lepota mi je odcvetela, in to mi je zahvala. Proklet bodi in proklinjala te bom, še ko boš poginil, za tvojo krsto bom šla in se bom smejala in se veselila tvoje smrti in poslednje besede, preden te vržejo kot staro mrhovino v grob, bodo moja kletev!“ Kakor blazna je odvihrala iz sobe...

* * *

Duje je ostal sam.

Tišina pada nanj kakor hladen dež. V ušesih mu šumi...

Vsega, kar mu je dejala žena, ni poslušal, samo eno se mu je zajejlo v zavest: gospodar je spet! Gospodar!

Kaj mu mar žena!

Sinova bosta z njim!

(Dalje prih.)

„Ran mojih bo spomin in tvoje hvale“

Odloemek iz romana o Prešernu.

Ilka Vaštetova.

Leta 1834.* V februarju, proti večeru. V licejski knjižnici je še gorela luč. Skriptor Kastelic in sluga Kosmač sta že davno želela „Lahko noč!“ in odšla, njun šef, knjižničar Čop, pa je še vedno sedel pri mizi, zatopljen v svojo knjigo. V sobi duh po starih knjigah, ki so stale v visokih policah naokrog po stenah. V peči so bobneli plameni. Na Čopovi pisalni mizi je utripala petrolejka in risala po prostoru prijetne zelenkaste sence.

Čop se je od časa do časa z velikimi modrimi očmi zazrl v luč, za trenutek pogledal v polmrak proti nezastrtemu oknu, prisluhnil na šum s ceste in se zopet sklonil nad knjigo. Včasih mu je pogled splaval po polnih, lepo urejenih policah, po pultu z novimi katalogi... Red v knjižnici — njegovo delo! Novi katalogi — njegovo delo. Izpopolnjeni oddelek slovenskih knjig — tudi njegovo delo! In vendar: v njem je vstajal občutek nestrpnosti, nepokoja, nedomačnosti. Saj je bila vsa knjižnica le majhna, skromna zbirka proti drugim velikanskim knjižnicam, ki jih je že videl po svetu. Da bi ga vsaj prestavili na Dunaj! Tam, da, tam je delo! Tu pa je vse šele v povojih, vse ozko, omejeno. In ljudje! Tam se v širokem razmahu krešejo veliki duhovi, zbrani po univerzah in drugih znanstvenih zavodih. Tu — mrtvilo. Prešern in — konec. Ali je čudno, da je njega, Čopa, vleklo v veliki svet?

Zdajci se je učenjak zdrznil in se okrenil. Pred vrati kratko drsanje, trkanje. Vstopil je France Prešeren.

„Nu?“

* 22. febr. t. l. smo praznovali 100 letnico prve objave Prešernovega sonetnega venca. — Op. ur.

„Vse v redu.“

Odložil je cilindar, si odpel suknjo in sedel na stol poleg Čopove mize. Sive oči so mu žarele v čudnem ognju. Lepe ustne so se mu napele v posmehu. Segel je v suknjo in položil pred prijatelja zganjeno polo finejšega potiskanega papirja:

„Tu ga imaš. Jutri izide kot priloga k „Illyrisches Blatt“ — seveda ne na takšnem papirju.“

Čop je prijel za polo.

„Sonetni venec!“ je zamrmral z božajočim glasom in s pogledom je preletel nekaj vstic — saj je poznal pesnitev. Potem se je molče ozrl v prijatelja Franceta. Razumela sta se brez besedi. France je živo čutil toplo prijateljevo veselje nad umetnino in njegov ponos, nekakšen mentorski ponos — saj je v poetovem uspehu ležalo mnogo prijateljeve vočletne vzpodbude in premnogo dragocenih nasvetov glede tehnike, zgradbe, zunanje oblike. Čop pa je globoko razumel žarenje v lepih Prešernovih očeh: poet se je zavedal, da se je dvignil visoko, visoko nad vse svoje rojake, čutil je bližino one žareče luči, ki oživlja vsemirje, čutil je bližino Praduha.

Visoka pesem! Pesem nesmrtno lepote, pesem, ki prinese poetu nesmrtno slavo. Meglen spomin iz detinskih dni je prešinel poeta: Kot dvajsetletni deček je s knjigo v roki sedel za carinarnico na Bregu, v travi poleg njega capinček France Pacenk. Oster Pacenkov tlesk z rokami je splašil golobe na strehi. Vsa jata se je dvignila in letela, letela. Sedli so na streho Zoisove hiše, le eden se je dvignil više in više, dokler ga niso dosegli žarki zahajajočega solnca, dokler ni ves zažarel v solnčni svetlobi — on sam, visoko nad vsemi drugimi, ki so ostali spodaj v senci. In deček Prešeren je gledal za njim in vroča želja je vstala v njem, da se tudi on dvigne k solncu. Ali se mu, možu-poetu, želja izpolni? Pač se je dvigal v visokem poletu, a leden hlad iz vsemirja mu je stresal dušo. Kdaj ga objame žarka luč? Koliko borbe za njim in koliko še pred njim!

Čop se je zopet ozrl na polo pred seboj. Pa mu je šinila senca preko širokega čela, preko njegovega karakterističnega trioglatega obraza, bežna senca, a Prešernov ostri pogled je jasno čital v prijateljevem obličju.

„Hm. Kaj ti ni prav?“

„Začetni verz v tretjem sonetu,“ je Čop odgovoril z običajno mentorsko odkritosrčnostjo. „Poslušaj: Imele vse so v srci svoje kale.“

„Mhm — vse so v srci svoje. Petrdo sikam.“

„Res, verz se ne glasi dovolj mehko, da bi harmonično objel mehko misel, kako so rožice pognale iz srca svoje kali. Kali, veš, ne: kale!“

Prešeren je prikimal, vzel beležnico iz žepa in svinčnik v roko ter si napisal napako. Molče je zrl na prijatelja, ki je čital dalje:

„Ji usta so se razodeti bale

Ljubezen, ah! brez upanja opore — ah! ni slovenski vzklik. Oh, pravimo, ne ah. In takšen vzklik zakriva vselej luknjo v verz.“

Preletel je prihodnji sonet in pogled se mu je vrnil na njegov začetek na drugi verz.

„Na dan nesêjo — hm, tako bi govoril —“

„Andrej!“ je prikimal prijatelj.

Čop je obrnil list.

Molče je Prešeren čakal.

Čez nekoliko časa je Čop zmajal z glavo:

„Slovence deb' za svojo vnel deželo — deb' je dialekt. Da bi — pravimo.“

In zopet:

„Poslušaj: Ur jih meglenih so morale sile. Trdo, ali ne? In morale sile.“

„Imaš prav.“

Čop je čital dalje in zopet obrnil list. Naposled je pogledal prijatelja.

„Malenkostne napake. Nekoliko ga še opiliš, preden ga drugič izdaš. Sicer pa je tvoj „sonetni venec“ umetnina, kakršnih je malo v svetovni literaturi.“

Prešernovo obličje se je razvedrilo. Nikdar ni hlastal po priznanju drugih. Saj je vedel, da ga njegovi sodobniki po večini niti ne razumejo. Le Čopova pohvala ali graja mu je segla globoko v dušo; kajti Čopov veliki duh je stopal vstric njegovega in mu kazal nova pota v kraljestvu lepe besede. Karkoli je Čop našel lepega v svetovni literaturi — učenjak je obvladal devetnajst jezikov — na vse je opozoril prijatelja pesnika, skupaj sta razčlenila in pretehtala tujo umetnino ter se dokopala do njenih arhitektonskih skrivnosti. Pogovori s prijateljem so bili za Prešerna visoka šola pesniške umetnosti. Nihče na svetu ni tako verno spremljal pesnikovega duševnega poleta kakor prijatelj Čop.

Prijateljeve zveste oči so govorile poetu: Le pogum! Izmed vseh si odbran, izmed vseh določen. Vekove pred teboj, vekove za teboj naš rod ni imel in ne bo imel tebi enakega. Le dalje! Kvišku! Vedno dalje!

Prešernove oči pa so vpraševale: A človek, prijatelj Matija? Kaj bi z možem človekom, ki mi zastavlja pot, me vleče navzdol, zahteva sreče, ki se jo drži zemlja, sveža pomladno dišeča zemlja? Kako misliš o njegovi pravici do toplega življenja?

„Ali si pripravljen?“ je Čop vprašal namesto odgovora na prijateljeva nema vprašanja.

Pripravljen? Da, že vem: krik in vik naših nasprotnikov in ščuvanje iz zavisti in jeza iz ozkosrčnosti — vse je mogoče: „Da, pripravljen sem,“ je odgovoril blisk v Prešernovih očeh. On sam pa je le skomignil z rameni in molčal.

„Visoka pesem!“ so tiho izpregovorile drobne Čopove ustne. Globoke gube med obrvmi so se mu poravnale in nasmehnil se je, „Prijatelj, ali se ne boš kesal? Jutri bo zabučalo po Ljubljani.“

„In zagrmelo in treskalo!“ je Prešeren dodal z ironičnim posmehom in v očeh se mu je utrnil kljubovalen blisk: „Ha! Na cenzorjevem mestu bi ne hotel biti.“

„Tudi jaz ne. Najmanj, kar se more staremu Veselu zgoditi, je pošten nos zaradi površnosti. Pa tudi na tvojem mestu bi ne bil rad.“

„Ali misliš zaradi nje?“

„Zaradi nje in drugih. Dekle bo užaljeno.“

„Če ji posvetim umetnino?“

„Dobro veš, da vsak ne zna ceniti prave vrednosti tvojih umotvorov. Tvoja poezija jim je previsoka. Saj vendar poznaš vso ozkosrčno zaplotniško ljubljansko družbo! In še celo krog Primčevih znancev! Jožefinski janičarji. Kako bi cenili slovensko umetnino!“

„Malo mi je mar!“ je poet trmasto vztrajal in tiho se mu je utrgalo iz srca: „Ona me bo nekoč razumela — da bi le ne bilo prepozno!“

„France! Ali ne čutiš, da je že prepozno? Saj vendar veš, da stara Primčevka očitno protežira Jožefa Scheuchenstuela!“

„Vem. Ampak dokler Julija ni njegova —“

„— imaš še upanje?“ se je Čop nasmehnil in z neizmerno ljubeznijo in dobrohotnostjo je pogledal prijatelju v oči in počasi zmajal z glavo. Zatrli je v sebi vse, kar bi mu mogel še reči. Čemu? Ljubezen je gluha za vse nasvete.

„Ali že greš?“

„Moram se še preobleči za kazino.“ se je dvignil Prešeren, „ali prideš?“

„Ne vem. Nič me ne mika.“

„Le pridi! Morda pride tudi kanonik Andrej Gollmajer in se pogovorita zaradi cenzure četrte „Zhebelize“. Razloži mu, da so vse Kopitarjeve sekature le njegova umazana revanža za ono, kar je moral od nas požreti kot vitez Metelkove krevljice; najbolj pa ga je zbolel Čelakovskega slavospev mojim pesnitvam. Gollmajer je poštenjak, ampak — moralist. Prepričan sem, da nam črta vse ljubavne pesmi kot nemoralne. Kot duhovnik in v dostojanstvu gimnazijskega podravnatelja bo še celo smatral za svojo dolžnost, zatreti vse, kar nas spominja na to, da imamo kri v žilah. Ali si bil pri guvernerju?“

„Bil.“

„In?“

Čop se je nasmehnil.

„Naš dunajski gromovnik bo pihal od jeze. Schmidburg mi je obljubil, da Sedlnitzkemu natanko razloži Kopitarjeve nagibe za njegovo zlobno oceno. Če me slutnje ne varajo, se pripravljva klafterski nos našemu „kopitnemu možu“, kakor ga Janez imenuje.“

Jamez, Čopov brat, je bil tega leta — seveda zopet ob Matijevi podpori odšel na Dunaj, da nadaljuje v Milanu začeti visokošolski študij.

„Nos Kopitarju ne bo škodoval. On in ljubljanski Pavšek sta kriva, da „Zhebeliza“ že leto dni plega po raznih pisalnih mizah in še vedno ni izšla. Torej prideš v kazino? Andrej se je pripeljal sinoči z Dolenjskega in pride tudi na ples.“

„Plesat?“

„Oh, kako bi. Saj veš, da je ves bolan. A zdi se mi danes prav čuden, ves mrzličen.“

Zunaj se je ustavil voz. Čop se je ozrl proti oknu. Že se je zopet čul topot konj in mimo okna je šinila elegantna vprega. V kočiji je sedela vsa v kožuh zavita dama.

V veži so se oglasili koraki in vstopil je gospod, simpatičnega širokega koščenega obraza, Čopove starosti — fužinski graščak Fidelis Terpinec, podjeten industrijec, bogataš, Čopov sošolec.

„Luč s tvojega okna me je zvalila — dober večer gospoda!“

„Dober večer! V kazino?“ je vprašal Prešeren.

„Seveda. ženo sem poslal k njenim staršem, da se napravi za ples. In ti, Čop? Ali ne greš?“

„Ko bi imel tako lepo spremljevalko, kakor jo boš imel ti, bi šel prav rad.“

Terpinec je z zadovoljnim nasmehom kvitiral slavospev svoji lepi ženi in vrnil:

„Saj tudi ti ne boš brez lepe družbe, kdaj se pa poročiš?“

„O!“ je zamahnil Čop. „Imam še čas.“

„Nič se ne izvijaj! Se že širi glas po deželi —“ Umolknil je, ko je opazil Čopov temni obraz in Prešernov migljaj. „Da ne pozabim. Ali prideš v nedeljo popoldne k nam in ostaneš pri večerji? Povabim še Langusove in Schulza.“

„Prav rad.“

„Ali smem tudi na te računati, doktor?“

„Oprosti, dogovoril sem se že s Smoletom, da pojdem v nedeljo zjutraj z njim na Dolenjsko, na njegov gradič Prežek. Seveda le, če mi dovoli moj šef dva dneva dopusta.“

Lahna senca je ob Smoletovem imenu šinila preko Trpinčevega obraza.

„Čul sem, da izstopiš iz Baumgartenove pisarne,“ je dejal in se trudil, da zatre ono, kar mu je vzburkalo dušo.

„Da, čez teden dni pojdem h Crobathu.“

Knjižnična vrata so se tiho odprla in bolehati obrazek Čopove sestre Mince se je prikazal med vrati. Plaho je pozdravila.

„Večerjal!“ je zašepetala proti bratu in brž spet odbežala. Zunaj so zašklepetala vrata Čopovega stanovanja, ležečega v pritličju poleg knjižnice.

Prešeren je prijel za cylinder.

Trpinec se mu je pridružil.

„Grem s teboj, moram še k Schulzu. Na svidenje, Čop! V nedeljo po kosilu pošljem voz pote in po Schulza. Langus pride že dopoldne, ker slika mojo ženo.“

„Na svidenje! Schulza dobiš gotovo še zgoraj v kabinetu.“

„Hvala!“

Ko sta Prešeren in Terpinec stopila v obokano, slabo razsvetljeno vežo, je prišel po stopnicah profesor Kersnik, z njim pa dva dijaka, vsi trije v živahnem razgovoru, seveda slovenskem, kar je bilo tedaj v šolskem poslopju velik greh, saj so ponekod dijakom, ki so v šoli ali iz nje grede govorili v slovenskem jeziku, obešali sramotne tablice na hrbet! A blagi profesor Kersnik — dijaki so mu med seboj rekli „oče“ — je ob vsaki priliki vžigal mlada srca za rodni jezik, za ljubezen do rodne grude —

za kar je bil pod Metternichovo vlado potreben precejšen pogum. „Oče“ ga je imel, vkljub temu, da je iz svoje službe redil mnogoštevilno družino.

Prešeren in Terpinec sta spoštljivo pozdravila svojega nekdanjega dobrega profesorja.

„Ali je Schulz še gori?“ je vprašal Terpinec.

„Slišal sem še govorjenje iz njegovega kabineta.“

Ko sta s Prešernom stopala zgoraj po širokem obokanem hodniku, po obeh straneh opremljenem z velikimi muzejskimi omarami, se je Terpinec spomnil: Zakaj nisem še Kernika povabil? A nekoč mi je profesor ob takšni priliki odklonil povabilo, češ, da nedelje rad posveča svoji družini. „Zelo žalostno bi me pogledali otroci, ko bi jim vzel edino veselje vsega tedna: nedeljski izprehod,“ je dejal dobričina.

„Nu, drugo nedeljo ukažem zapreči veliki lovski voz in ga pošljem po vso Kersnikovo družino,“ je Terpinec sklenil in se že veselil na srečne obraze Kersnikovih otrok, malih in velikih — devet jih je bilo. O, da, pri Kersnikovih je trda predla. Bajje je mož tičal globoko v dolgovih — kaj ne bi, ko je moral skrbeti za toliko lačnih ust in usteč!

Schulza sta dobila še sredi mladine; pet dijakov se je gnetlo okrog nize, pri kateri je sedel matematik in kazal fantom uporabo premakljivega računalca, ki ga je bil sam izumil za račune iz višje matematike. Schulz je bil izmed onih redkih profesorjev, ki se ne smatrajo kot dijakovo „šibo božjo“, kot strah in trepet vzbujajoče avtoritete, temveč se zavedajo, da prejemajo svoj kruh zato, da so mladini potrpežljivi in razumni pomočniki pri učenju in vodniki po vseh potih njihove izobrazbe.

„Strašno ste pridni!“ ga je Terpinec pozdravil.

Ko je stopil še Prešeren, so se dijaki spogledali, drug drugega dregnili s komolci in si pošepetali: Prešeren! Vseh oči so visele na zagorelem pesnikovem obličju.

In ko sta gospoda po kratkem razgovoru s profesorjem odšla, je bila matematika pozabljena in vse križem so brbljali o možu, ki je bil tej mladi generaciji bližji nego svoji lastni. Čeprav ga mlade duše

niso razumele, so vsaj slutile njegovo veličino. Profesor Schulz jih je poslušal in v iskrenem razumevanju mladih src je popravil svoje račune.

Terpinec pa je vprašal, ko sta s Prešernom šla mimo stolnice:

„Kaj je s Čopom in vdovo pl. Höffern? Ali se ne poročita?“

„Njeni srodniki intrigirajo,“ je Prešeren kratko pojasnil.

(Dalje prih.)

Ilka Vaštetova

Žene v ilirskem gibanju

Vera Dostalova

Konec

S Trnskim, svojim pobratimom, si je Jarnevićeva dopisovala še iz Benetk, kamor je odšla kot vzgojiteljica. Njuno prijateljsko razmerje je ostalo trdno dotlej, dokler ni našla Dragojla doma v Karlovcu v „Koprivah“ njegove verze, ki so ji zagrenile tudi to prijateljsko vez. „Z leti se je pričela tudi njena ženska narava upirati, spustila se je z njo v obupno borbo: „Zdi se mi, da sem samo jaz odrinjena iz razkošja tega življenja, kakor da ga je samo meni zabranjeno uživati.“ Dragojli je bilo 30 let, ko je občutila silno hrepenenje, ustvariti si svoj dom, roditi deco in ob sorodni duši živeti srečno življenje. Imela je mnogo ponudb, a radi višjega duhovnega življenja je ubila v sebi ženstvo. V borbi se ji je izvijal krik: „O, premagati te hočem, strast koprnečega srca, in če mi tudi počí!“ A tej ženi je bilo dano izpiti kelih bridkosti do konca. V Bistrici, v krogu Ilircev, je našla dušo, po kateri je že dolgo hrepenela. Bil je to neki duhovnik in mlada žena se je zapletala v nove dušne borbe, katerim je drugovalo še siromaštvo in ponižujoče ravnanje z njo kot odgojiteljico in navadno šiviljo. Najhuje pa je bilo to, da je spoznala, da te neprestane borbe puščajo sled ne le na njenem telesu, temveč prinašajo s seboj duševno mrtvilo.

Vsa njena tragika leži v tem, da ni bila ustvarjena kot povprečna ženska. Bila je žena nežnih živcev ter z globoko razvito duševnostjo in vse to jo je zapletalo v tragične borbe s samo seboj. Kot 40 letna žena je zbolela na revmatizmu. Bivala je v zdraviliščih Lešče in Topusko. Tu se je seznanila z osebo, ki je bila daleč od onega, kar je vse življenje iskala. Zato je to nov tragični moment v njenem življenju. Čez leto dni je vsa zlomljena odšla k bratu duhovniku v Pribiće. Tu so jo čakala nova razočaranja, končno se je v pismu zatekla k Trnskemu, ki jo je vzel v svoj dom ter jo rešil poniževalnega položaja. Pozneje se je vrnila v Pribiće, a kot samostojna žena je poučevala kmečko deco. Ona, ki je vse življenje hrepenela za ljubeznijo, je vršila službo samaritanke. Mučila se je s svojim malim gospodinjstvom, hodila v škornjih v gozd po drva in si mislila: „Kaj bi rekli oni, ki v Zagrebu v Narodnem domu gledajo mojo sliko!“ —

Po 15. letih svojega bivanja v Pribiću se je vrnila v Karlovec, kjer se je bavila z vzgojo mladine, predavala in proučevala je pedagogiko. Beletistiki se je odpovedala. V teku svojega 36 letnega literarnega dela je dobila ravno 100 forintov honorarja. Umrla je 12. marca 1875. in počiva na karlovškem pokopališču v Dubovcu.

Spisala je dramo v verzih „Veronika Deseniška“ ter dramo „Marija, kraljica ogrska“. Pisala je tudi pripovedke ter tako ustvarjala čtivo ilirskim čitateljicam. Njeno literarno delo je pisano v romantičnem duhu. Neki zgodovinar jo je imenoval „ilirsko George Sandovo“. Poleg mnogih je tudi ona pisala, kakor je tudi sama izjavila, zato, da bi pospeševala domorodno književnost. Povsem drugi motiv je imelo pisanje Dnevnika, ki ga je pisala 42 let. V njem se zrcali vsa njena borba, vsi njeni doživljaji in doživetja.

Pričela ga je pisati kot 20 letna deklica v nemškem jeziku, a ko je postala Ilirka, ga je nadaljevala v hrvaškem jeziku. Tudi nemški del je prevedla v hrvaški jezik. Poleg dnevnika, ki je njeno najznačilnejše literarno delo, je sodelovala v Danici, Nevenu, Leptiru, Glasonoši in drugje. V posebni zbirki je izdala „Domorodne povesti“, a velik del je ostal v rokopisu.

Dragojla Jarnevićeva je najznačilnejši pojav med vsemi ženami, ki so se navdušene od ilirske ideje, udeleževale v javnem delu. Po svojem življenju in delovanju spominja Jarnevićeva v mnogem na srbsko književnico Milico Stojadinovićevo. Predstavlja nam tipičen primer žene literatke, ki stremi za nedosežnim in se pri tem zaplete v borbo s prirodnimi zakoni. V tem leži vsa tragika največje ilirske žene-literatke.

V župnišču v Mariji Bistrici se je zbiralo odlično žensko društvo iz vsega Zagorja od Bistre do Varaždina. Tu sta bili obe Krizmanićevi nečakinji: Pavunka, kasnejša žena Gajeva, in Dragojla, poročena z zagorskim plemenitašem in pisateljem Vjekoslavom Staudarom. Stanko Vraz, at vedno zaljubljeni trubadur, je pel Dragojli sonete in bil njen po-bratim.

Globoko je posegla v Vrazovo usodo in delovanje Ljubica, s pravim imenom Julija Cantily, črnooka krasotica iz Samobora, Gajeva nečakinja. Ta ljubezen je dala hrvaškemu slovstvu „Djulabije“, najlepše lirično delo hrvaškega preporeda. Djulabije so zaljubljene in domoljubne pesemce, spesnjene po vzorcu poljskih krakovjakov, katere je Vraz spoznal prvič po čeških pesnikih Čelakovskem in Langerju.

Druga ženska, ki je pri njej občeval ta izraziti ilirski pesnik, je bila gospa Josipa Vancas v Zagrebu. Njen dom je bil pravo žarišče ilirskega patriotizma, narodnega duha in jezika. Bodrila je Ilirce v njih težkem delu, jim pomagala z moralnimi in materijalnimi sredstvi. Ilirec Ivan Trn-ski ji je zapel:

„Ti si nam duše ljepotom, uma svoga tančinom
svaku plemenila grud, svu razigrala čud;
Ti si nam bratsku slogu hranila rodu u prilog“...

V Marijo Bistro je pohajala tudi grofica Sidonija Erdödićeva, ljubljena vse družbe. Njen oče je bil Gajev pristaš. Grofica je na nemškem koncertu v Zagrebu l. 1853. zapela ilirsko marseljezo „Još Hrvatska nij' propala“ in tako pripomogla hrvaški pesmi do zmage. Lani je bila 100letnica te hrvaške budnice. Pela je v prvi narodni operi Vatroslava Lisinskega „Ljubav in zloba“ in je s svojim petjem in sijajem starinskega kostuma očarala Ilire, predvsem pa Ilirke, ki so si po njej dale prikriti narodno nošo.

Ilirsko ženstvo je bilo zelo požrtvovalno. Ilirke so bile izborne diplomatke, kot take so se izkazale v bojnih napadih, ko so stale na strani Jelačića. To pa so bile v glavnem izven zagrebske Ilirke. Zagrebske Ilirke niso bile agitatorice, pač pa so bile zelo izobražene, podpirale so Ilire duševno. V gornjem mestu so imele salone; mnogo ilirskih književnikov se je zbiralo v salonu Josipe Vancaske, katera je imela naziv „ilirska mamica“. Salon so imele tudi književnice Jagoda Amruševa-Brli-

čeva in tri izobražene hčere dr. Krigera, od katerih nas zanima Paulina, ki je s svojo muziko inspirirala Stanka Vraza. Važni so domovi grofice Franice Draškovićeve, soproge Janka Draškovića, in grofice Ivane Vojkfijeve, ki so za narodno stvar pridobile že odtujeno plemstvo. Ilirske žene so s svojo gmotno in duševno pomočjo pomagale tudi Matici ilirski.

Ilirski pokret se je razširil preko Dalmacije, Trsta, Slovenije in na drugi strani preko Zagorja, Slavonije in Srema. V Srbiji je izrazita ženska osebnost v tem gibanju Anka Obrenović, nečakinja kneza Miloša, prva književnica osvobojene Srbije. Sodelovala je pri Gajevi Danici. Že kot 12 letna deklica je prevajala iz francoščine v Zabavnik Dimitrija Davidovića. Slavili so jo pesniki, tako Jovan Subotić v verzih:

„Ono glas je bio Saffe,
Ovim peva Anka sad;
Grci onda slaviše se,
Sad će srpski grmit grad“ —

ter Vukašin Radišić, profesor grškega jezika. Anka je bila povsem evropsko izobražena, znala je več jezikov ter bila zelo muzikalična. Imenovali so jo „Rožo z vzhoda“. Pisala je pesmi in pripovedke in se v Gajevi Danici podpisovala „Ilirkinja iz Srbije“. Največ je prevajala in to pripovedke, v katerih je povdarjen domoljubni moment poleg erotičnega, ki nam je zanimiv dokument ideala srbske žene, katera najde svoj izraz v povdarjanju moškosti, moči in junaštva. Zaljubila se je v Antona Mihanovića, prvega avstrijskega konzula v Srbiji, ki je bil tudi pesnik in Ilir iz Hrvaške. Oba sta sodelovala v književnih prilogah Danice in Uranije, nekakem nadaljevanju Gajeve Danice, ki je izhajala v obliki koledarja. Tako so bile utrjene prve knjižne vezi med Zagrebom in Beogradom. Anton Mihanović ni dobil Anke, ker knez Miloš ni dopustil, da bi se nečakinja poročila s cesarskim konzulom. Prosil je za premestitev v Grčijo in na obalah Egejskega morja je pel divne elegije „srbski Sappho“; najlepša balada v narodnem duhu je „Kamena deva“. Anka pa je po njegovem odhodu povsem opustila pesnenje. Pozneje se je poročila z generalom Konstantinovićem in v Košutnjaku našla skupaj s knezom Mihajlom smrt. Imela je svoj salon, kjer se je sestajala elitna družba. To je bil pričetek družabnega življenja v Srbiji, v kateri je postajala žena osrednja osebnost.

Med Slovenci ilirsko gibanje ni zavzelo širšega obsega. Tako tudi slovensko ženstvo ni aktivno sodelovalo pri ilirskem gibanju, zapustilo je le nekaj sledov. Ilirska misel je vplivala na prvo slovensko pesnico Fan y Hausmanovo, ki je bila hčerka lastnika graščine Novo Celje v Petrovčah pri Celju. Prva slovenska pesnica je zanimiv pojav, predstavlja mlado tragično žensko, katere pesniški talent se ni razvil. Pač pa dado nekatere njenih pesmi slutiti skrito pesniško moč, ki je daleč prekašala noviške diletantske pesnike. Hausmanova je sodelovala s svojimi liričnimi, globoko melanholičnimi pesmimi v „Celjskih Novinah“. Melanholija je bila osnovna poteza njenega značaja, a saj ni čudno. Življenje prve slovenske pesnice je bilo povsem tragično. Mati ji je zgodaj umrla, oče, ki je bil

premožen graščak, je obubožal vsled prodaje posestva, bil otožen radi goljufije in zaprt. Hčerka si je najela stanovanje v hiši nasproti jetnišnice. Oče je bil sicer oproščen, a je strtl umrl. Leta 1853. mu je sledila tudi hčerka. Ker ni doma dobila niti znanja slovenskega jezika, je vsekakor zanimivo, da je pričela v slovenskem jeziku pesniti. V Celju je bilo tedaj živahno razvito književno, družabno in prosvetno delo. Izhajale so „Slovenske Novine“ in v njih sotrudniški krog je vstopila Hausmanova. Torej je vsekakor bila v stiku s celjskimi rodoljubi. Že jeseni l. 1848. je izročila uredništvu svoje prve pesniške poizkuse, in ko je izšel njen „Vojaka izhod“, jo je pod naslovom „Prvi slovenski pesnici Fany Hausmannovi“ pozdravil v „Sloveniji“ (l. 6.) Lovro Toman z navdušenimi verzii:

„Pevaj, pevaj se pesnica
struna naj ti ne zastane
ki sestrice blage gane,
ko prorokna kukovica.“

Prva slovenska pesnica je bila kmalu pozabljena. Že l. 1952. je dr. Razlag v svoji „Zori“ ne omenja, vkljub temu, da z donečimi frazami opisuje „slavjanske domorodkinje“. Izginila je tako iz spomina celo književnim zgodovinarjem, da so jo mnogi prezrli in slavili Josipino Turnograjsko kot prvo slovensko pesnico.

Fany Hausmanova je prva Slovenka, ki je natančneje poznala hrvaško zgodovino in ilirsko gibanje ter jo je celo uporabila za snov svoji pesmi „Hrvatov zvezda“, ki je slavospev na bana Jelačića; ta pesem ni sicer med njenimi boljšimi, a je zanimiva radi snovi. Iz nje odseva narodna jugoslovanska navdušenost pesnice. Ban Jelačić, ki nastopa v tej pesmi, je samo simbol hrvaške preteklosti in sedanje moči naroda, ki se vzbuja in dviga v boj za staro slavo in za veliko „Ilirijo“.

Za ilirsko gibanje se je navduševala tudi Josipina Turnograjska Tomanova, ki je napisala nekatere svoje črtice v ilirščini.

Ilirsko gibanje je bilo prvo duševno gibanje med Južnimi Slovani, v katerem so se udejele tudi žene. Njih delež je tako v literarnem delu, kakor tudi v družabnem vplivu ter v osebnem življenju posameznih ilirskih delavcev. Ker je bilo pri Hrvatih središče ilirske miselnosti in delavnosti, je delež hrvaških žen največji. Slovenske žene pa so bile v ilirskem gibanju komaj zastopane, saj se je njihovo javno udejstvovanje komaj pričevalo.

K redukcijam žen v državni službi

Angela Vodetova

Razmišljanje, kako odpraviti današnjo brezposelnost, je privedlo v mnogih državah vodilne državnike do sklepa, da je treba odpraviti tako imenovano dvojno zaslužkarstvo, to se pravi: če služita mož in žena, je treba ženo odpustiti iz službe. Fašistično usmerjeni moške gredo še dalje in zahtevajo tako ureditev v službenih področjih, da bodo postopoma tudi neporočene žene izločene iz državnih služb in iz vsega javnega življenja vobče. V Nemčiji na pr., kjer je ženi v tretjem kraljestvu najslabše postalo, sme žena načelno samo tedaj služiti, če ne odjeda kruha nobenemu moškemu. Tudi pri nas so že več časa napovedovala

mnogotera znamenja, da se bližajo ženam v poklicih temni dnevi. Kakor znano, je bil letos ukinjen prvi letnik vseh ženskih učiteljskih šol, a v moške prve letnike se dekleta niso sprejemala, pa najsi je bilo število moških prijavljencev tako nizko, da se pouk sploh ni mogel pričeti. Prav tako ni bila letos v višjo pedagoško šolo sprejeta niti ena od prijavljenih učiteljic, dasi so imele vse zahtevane pogoje. Narodna banka več ne sprejema v službo ženskih moči; one, ki že zaposluje, pa ne napredujejo, če se pa poroče, jih odpuste iz službe. Državna hipotekarna banka in Privilegirana agrarna banka sploh odklanjata ženske moči. V pošto-brzovjavni in obče v prometni službi uvajajo omejeno število ženskega uradništva, a ta težnja se kaže bolj ali manj jasno in določno v vseh službenih področjih državnega aparata, prav tako pa tudi v samoupravnih edinicah. Če privatni podjetnik daje ženam tu in tam prednost pred moškimi, je to zgolj zato, ker jih slabše plača kot moške, ali pa iz nekaterih drugih, še bolj poniževalnih razlogov.

Povsem določeno obliko pa je dobilo vse nerazpokošenje napram poklicnim ženam pri zadnjem skupščinskem zasedanju, kjer so nekateri poslanci živo in neutemeljeno napadali žene v državnih službah. V finančni zakon za leto 1934/35. pa je postavljena odredba, po kateri je ministrski svet pooblaščen, da določi pogoje, pod katerimi lahko še nadalje služijo v državnih ali samoupravnih ali privatnih službah ali imajo drugače dovolj dohodkov za vzdrževanje družine. Prav tako se bodo določili ti pogoji tedaj, če je več oseb ene in iste družine zaposlenih v državi ali samoupravni službi.

Razumljivo je, da so se žene spričo teh napadov na njihovo osnovno državljansko in človeško pravico — pravico do dela in zaslužka, silno razburile. Po vsej državi so se vršila protestna zborovanja, predlagale so se resolucije in pisali so se članki. Najprej je na pobudo ženskega pokreta v Beogradu sklicala zborovanje centrala Jugoslovenske ženske zveze v Beogradu, kot tista edinica, ki združuje skoro vsa ženska društva v državi. Zborovanja so se udeležile zastopnice iz vseh večjih mest naše države in je bila zastopana tudi Ljubljana. Vse so zavzele v svojih govorih povsem enotno stališče: tudi žena hoče biti polnovreden državljan, zato odklanja redukcije, ki bi se izvršile prav njej v škodo. Danes služi večina žen iz gospodarske potrebe, zato bi odpuščanje žen imelo za mnoge družine katastrofalne posledice. Tisti, ki segajo po takih ukrepih za odpravo brezposelnosti, ne poznajo vzrokov krize. Res je, da je gospodarska kriza zajela ves svet, toda občuti se mnogo bolj v industrijskih državah kakor v agrarnih. Spričo dejstva, da je naša zemlja 80 odstotno agrarna, bi morali mi mnogo manj občutiti krizo, ko bi bila vsa naša dosedanja prosvetna in gospodarska politika bolj smotna.

V tem smislu se je sprejela tudi resolucija, kjer žene protestirajo, da bi se današnje težko stanje izboljševalo z redukcijami uradništva ter zniževanjem plač, temveč naj se izvedejo sistematične reforme, katere zahtevajo bistveni narodni interesi. Predvsem naj se šolstvo reformira primerno ustroju našega prebivalstva, kateremu naj smotna izobrazba pomaga pri umnem gospodarjenju ter dvigne njegovo blagostanje.

Dalje zahteva resolucija, da se pri nameščanju in napredovanju ne sme delati razlika po spolu, nego naj se upoštevata v prvi vrsti kvalifikacija in sposobnost, a v primeru enakih sposobnosti dveh prosilcev naj odločajo socialne razmere ne pa spol. Preneha naj se protekcija, ukinejo naj se specijalni honorarji za delo, ki se vrši med uradnimi urami, odpravi naj se vse resnično večkratno zaslužkarstvo, določi naj se eksistenčni minimum.

Protestnemu zborovanju v Beogradu so sledila druga mesta v državi, od katerih sta zlasti dobro uspela Zagreb in Ljubljana. V Zagrebu je priredil zborovanje ženski pokret, ki združuje predvsem poklicne žene. Tu je prireditev izvelela bolj v akademsko manifestacijo za ženske pravice, zlasti za ženinovo pravico

do dela in zaslužka. V tem smislu so se govornice osredotočile na teme, ki prikazujejo na odnos žene do svojega poklica ter do države in družbe. Dotaknile so se sledečih vprašanj: poklic in osebnost, kaj se pripravlja ženam v službi, vrednost ženiniga dela, poročena žena v poklicu, privatna nameščenka. Sprejele so beograjsko resolucijo.

V Ljubljani sta priredili zborovanje Jugoslovanska ženska zveza in Zveza delavskih žen in deklet. Govornice so se delile po službenih strokah ter so spretno zagovarjale žene svojega delovnega področja, a vse so se strinjale tudi v načelnih vidikih. Zastopnica akademsko izobraženih žen je protestirala proti redukciji žen, ker se ji s tem krati enakopravnost, ki ji je zajamčena po ustavi. Dokazala je, da za redukcije tudi ni stvarne potrebe, saj je danes še mnogo službenih mest v različnih področjih, kjer bi bila namestitve novih službenih moči nujno potrebna. Kdo bo imel korist, če se odpuste žene iz služb? Danes mladi moški ne zaslužijo toliko, da bi mogel preživljati ženo in družino, a dote so se prenehale, danes je ženina dota njena izobrazba. Izločitev žen od dela pomeni tudi splošen padec življenjskega in kulturnega standarda prebivalstva. Žena je prav tako kakor mož sestavni del socialnega ter gospodarskega ustroja strukture države, zato ne morejo ukrepi, izvršeni na njeno škodo, koristiti splošnosti.

Zastopnica delavskih žena je naglašala, kako žalostno je dejstvo, pred katero je danes žena postavljena: v 20. stoletju se mora boriti za delo in kruh! Pa vendar je minilo šele malo let, odkar je bila v svetovni vojni žena dobrodošla povsod, kjer je bilo treba prijeti za delo, in vsi so hvalili njene sposobnosti. Ali ni tedaj žena živo izpričala svoje enakovrednosti z možem? Žen, ki pomagajo sovdrževati družine, bi pač ne bilo treba metati na cesto, ko bi bilo gospodarstvo tako urejeno, da bi razmah tehnike služil v korist skupnosti, ne pa posameznikov.

Govor zastopnice poštnih uradnic je dokazal, da bi bile redukcije ne samo krivične, temveč v največjo škodo službi sami. Saj so v telegrafski in telefonski stroki panoge, ki jih vrše lahko izključno samo ženske. Tudi vsa blagajniška služba v tej stroki je poverjena skoraj izključno ženam, ki so jih odločujoči faktorji spoznali za najbolj vestne in zanesljive. Govornica je navedla zanimive statistične podatke, ki pričajo, da je v tej stroki nemogoča redukcija.

Prav tako so protestirale tudi učiteljice, ki imajo za to največ povoda, saj se je v resnici pričelo z redukcijami najprej v učiteljski stroki: z letošnjim šolskim letom so bili ukinjeni vsi prvi letniki ženskih učiteljic, pa tudi drugače se močno čuti težnja, da se sprejme čim manj ženskih moči v učiteljsko službo. A zapirati ji pot do tistega poklica, ki najbolj odgovarja njenemu najelementarnejšemu bistvu. Štediti z odpuščanjem učiteljic, pomeni, štediti na račun kulturnega nivoja naroda in države.

Soglasno so vse odklonile redukcijo žen tudi iz načelnega stališča: žene streme za politično in socialno enakopravnostjo, katere prvi pogoj je pravica do dela, ki edina more zagurati ženino gospodarsko samostojnost, brez katere je vsaka enakopravnost brez pomena.

Tudi v Ljubljani je bila sprejeta resolucija, ki se vsebinsko strinja z beograjsko.

Da bi žene tembolj podkrepile svoje zahteve, so zbirale po vsej državi podpise proti redukcijam, katere so skupno z resolucijo izročile vladi v Beogradu.

Žensko delo na Bolgarskem*

Pavla Hočevanjeva

Nad 500 let je bil bolgarski narod pod Turki. V tistem času je vživala bolgarska žena več spoštovanja kakor pozneje v dobi narodne samostojnosti. Borbe in vstaj proti Turkom se je udeleževal ves narod. Žene so nosile bojvnikom

* Iz predavanja v Splošnem ženskem društvu.

hrano, stregle ranjencem, prevažala so orožje, polnile puške, kot kurirke so prenašale tajna počila in pisma bolgarskega revolucionarnega komiteja. Često so žene dajale zavetje revolucionarjem, večkrat pa so tudi same posegle v boj! (V znani aprilski vstaji je Pauna „knjažna“ jahala na konju in nosila zastavo, ki jo je sama izvezla). Doma pa so žene opravljale vse tiste posle, ki so po naradni in patrijarhalni razdelitvi dela pripadali možu. Takrat je bil sleherni Bolgar ponosen na svojo neustrašeno in izobraženo ženo. Ko pa se je Bolgarska osvobodila, si je uredila zakone po tujih vzorih, zlasti germanskih in francoskih, ki so bili osnovani na absolutni oblasti moža in ostri delitvi državljanov v privilegirani moški in brezpravni ženski spol. Kakor na zapadu taka je bila tudi na Bolgarskem slika ženiniga položaja: ženam so kratili pravico do višjega šolanja; učiteljice so pri enaki izobrazbi in izvrševanju dolžnosti imele manjšo plačo kakor moški itd. Kolikor toliko urejen politični položaj in notranje gospodarske razmere so potisnile kmečko in meščansko ženo v ožji krog družine ter jo odtrgale od prejšnjega javnega udejstvovanja. S tem pa so ji vtisnile pečat manjvrednosti, ki je spriču vpliva sosednih orijentaliskih nazorov o ženi rodil ponižujoče predsodke ter določil ženi prav žalosten položaj v javnem in rodbinskem življenju. Ženska društva, ki so se do takrat bavila le s človekoljubnim in narodnoprosvetnim delom, so uvidela sedaj potrebo po zaščiti ženske delovne sile in človeških pravic, pa so si ustanovila Bolgarski ženski sojuz (zvezo, savez).

Prvo žensko društvo so osnovala Bolgarke že l. 1857., torej v dobi turškega gospodstva, ko je bila večina članic še nepismena. Program prvih ženskih društev je bil dobrodelen in narodnoizobrazevalen, kakršen je povečini še danes, le da so spremenjene socialne, gospodarske in politične razmere razširile delovno območje. Narodnoprosvetno delo so društva spočetka vršila s predavanji, tečaji za šivanje in vzgojo, z zbiranjem prispevkov za spomenike narodnim borcem. Dobrodelno udejstvovanje je bilo osredotočeno v pridobivanje dohodkov: zabavni večeri, predstave, vrtno veselice, loterije so donšale sredstva, s katerimi so društva podpirala siromašne družine, dijake, oškodovance ob elementarnih neizgodah. Umevno je, da so vojne in poveljne prilike razširile humanitarno področje ženskih društev. Prav posebno skrb so društvenice posvečale siromakom in ženam poročnicam, saj je bila preprosta bolgarska žena prečesto žrtev svoje nevednosti, običnih predsodkov in praznoverja ter splošne vojne in poveljne bede. V pre mnogih krajih so ženska društva ustanovila zavetišča za porodnice; ob katastrofalnem potresu l. 1928. so delila prebivalstvu hrano in obleko ter postavila barake za porodnice. Po vojni je bil položaj sirot neprimerno groznejši kakor pri nas, v marsikakem kraju je bilo nad 50 odstotkov otrok sirot. Ženska društva so po vsej državi osnovala siropitališča, t. j. sirotišnice, katere so vzdrževala sama ter prosila zanje podpore pri oblastvih in zasebnikih. Kjer ni bilo sirotišnic, so bile šolske menze in oblačilnice za sirote in drugo ubožno deco. Siropitališča so še danes najvažnejša postavka v računih in delovanju ženskih društev. Tudi za stare ljudi so žene skrbele z začasnimi ali dosmrtnimi podporami. Po svetovni vojni je bilo na Bolgarskem veliko pomanjkanje inteligence; ženska društva so skrbeli za zmnožno učiteljstvo in za nove šole. Pobuda za gimnazije po manjših mestih, zlasti za dekliske, je povečini prišla iz ženskih društev. Če upoštevamo, da Bolgarska še danes nima zakona za socialno skrbstvo in da se je domala vse socialno skrbstveno delo izvršilo in se še vrši po pobudi žen, razumemo, kako velikega pomena je javno žensko delo še danes. Zavetišča za brezposelne delavke, sirotišnice, šolske menze, dnevna dečja zavetišča, materinske posvetovalnice, poklicna posvetovalnica v Sofiji, zaščita mladih deklet, poselske posredovalnice, dnevna zavetišča za vajenke: vse to spada še danes v območje ženskih društev.

Prav tako nina Bolgarskem javnih gospodinjskih šol. Skoro vsako žensko društvo ima tzv. profesionalno učilišče, ki je podobno

našm gospodinjiskim šolam in tečajem. Mnoga društva imajo svoje lastne društvene domove, kjer so nastanjene njih dobrotelne in kulturne ustanove. Zadnje čase se zelo zanimajo za društveno vzgojo ženske mladine in ustanavljajo v okrilju društev dekliške skupine pod nazivom „Sveža struja“ ali „Mladi stremeži“, ki vzbujajo dekletom smisel za socialno in feministično delo.

Poleg omenjenega narodnoprosvetnega in socialnoskrbstenega dela se vsako najmanjše podeželsko društvo zaveda svoje posebne ženske feministične naloge. Nova za nas je n. pr. navada, da priredi društvo plesni večer v dobrotelne svrhe, pred otvoritvijo pa nastopi predavateljica in govori o krivicah, ki se gode ženi, ter o feminističnih zahtevah.

Bolgarska ženska društva, včlanjena v Sojuzu, so popolnoma samostojna in nimajo skupnih vezi, čeprav se enako imenujejo: Majčina griža (skrb), Majka, Razvitije, Soznanje, Prosveta, Probuda, Dobrotedel, Makedonsko žensko društvo.

Bolgarska je kakor Jugoslavija pretežno poljedelska država in ima industrijo šele v razvoju. Vendar gre tudi bolgarska žena čimdalje bolj za pridobitnim delom. Po uradni statistiki „Javnega zavarovalnega zavoda“ je bilo l. 1910. zaposlenih 7256 žen, l. 1930. pa 57.598. V teh številkah ni učiteljic, uradnic, ne drugih inteligenčnih poklicev, pa tudi ne kmetic, ki so po 7—8 mesecev na leto neprestano na polju, bolj zdržema kakor pri nas.

Poleg Bolgarskega ženskega sojuza in društev, ki so včlanjena v njem, je na Bolgarskem še obsežna patrijotična ženska zveza „Ljubov km rodinata (Ljubav do domovine) in več strankarskih ženskih združenj, kajti slehrna politična stranka ima tudi svojo žensko organizacijo. Najbolj razširjen je „Bolgarski zemljedelski ženski sojuz“, ki je bil osnovan v okrilju zemljedelske stranke, vendar je popolnoma samostojen. Ima 16 podružnic, izdaja glasilo „Seljanka“ ter zboruje vsako leto v Sofiji ob udeležbi številnih zastopnic iz vse dežele. Odbornice iz centrale redno zahajajo po podružnicah, kjer vrše istotako narodnoprosvetno in dobrotelno nalogo. Često hodi z njimi tudi zdravnik. Vlada daje tem delavkam brezplačne vozovnice. Ta zveza je začela snovati prve počitniške kolonije za vaško deco. Politično gospodarski program ženskega zemljedelskega sojuza je isti kakor program zemljedelske stranke.

Najmočnejša bolgarska ženska organizacija je pač v začetku omenjeni Bolgarski ženski sojuz, ki združuje 88 društev. Že 32 let izvršuje svojo vhovno nalogo: borbo za enakopravnost žene in za doseg njenih političnih pravic. Po neumonem prizadevanju te zveze so danes Bolgarki odprta vrata do vseh šol, služb in poklicev razen sodnega in odvetniškega. Po zaslugi Sojuza je bil že l. 1908. izdan zakon, da smejo biti tudi žene izvoljene v avtonomne inštitucije za upravljanje šol. Že l. 1920. je bilo na Bolgarskem 25 žen v šolskih svetih. Sojuz prireja vsako leto v Sofiji izobraževalne tečaje za delegatke včlanjenih društev. Tečaj traja 4 dni, predavajo profesorji, ministri in žene. V teh tečajih se podeželskim delegatkam na znanstven način razjasnijo pojmi o ženskem položaju in delu, tu dobe navodila, kako naj svoje članice obveščajo o vseh perečih feminističnih, pravnih in socialnih zadevah, katera feministična stremjenja naj tisto leto posebno propagirajo in kako naj svoje ustanove usmerjajo v smislu novodobnih tehničnih in gijsenskih izsledkov.

Sojuz izdaja svoje glasilo „Ženski Glas“ in zbira fond za svoj dom v Sofiji.

* * *

Kakšen je sedanj položaj bolgarske žene pred zakonom?

Kot soproga ni enakopravna: Pri notranjih družinskih sporih odločuje možev glas. Mož lahko odvzame ženi gospodinjstvo in ga izroči drugi plačani ženi. Žena, kateri se godi krivica, nima zaščite. Le če more dokazati možu nezvestobo, lahko zahteva cerkveno razporoko.

Kot mati je tudi zapostavljena: dokler traja brak, je otrok pod roditeljsko oblastjo, ki jo ima oče. Če je oče ne more izvrševati, preide otrok pod oblast ma-

tere. Toda kadar odvzame sodnija očetu oblast nad otrokom, ne pride na mater sama po sebi, nego mora še le sodnija odločiti, ali je v korist otroku, da preide pod roditeljsko oblast matere.

Kot dedinja je tudi prikrajšana: moškim in ženskim dedičem pripada enak del zapuščine, toda pri kmetiskih gospodarstvih je moškim dedičem pripada-joči del dvakrat večji kakor delež ženskih dedičev.

Kot človek ima žena drugačen položaj: pri nezakonskih otrocih je iskanje očeta prepovedano, zasledovanje matere ne.

Kot državljanka nima enakopravnosti: ženska ne more biti ne sodnica ne odvetnica, ženska nima volilne pravice v občinske in državne zastope, ženska je lahko izvoljena v šolske svete, nima pa aktivne volilne pravice v to inštitucijo.

Delo vseh omenjenih ženskih zvez je usmerjeno v odpravo teh krivic. V parlamentu so že dvakrat stavili predlog za priznanje sodnic in odvetnic, ženski in drugi listi so mnogo pisali v prilog tej stvari, toda predlog je obakrat propadel. Ali je temu vzrok podcenjevanje ženskih zmožnosti ali strah pred konkurenco? Bolgarke občutijo v odklanjanju te pravice posebno ponižanje, saj je poleg čilske in uruguajske republike Bolgarska edina civilizirana država, ki zapira ženi dostop do teh dveh mest.

V zaščito nezakonskega otroka je že pripravljen zakonski predlog, ki tudi ženo zadovoljuje: zahteva iskanje očeta.

Najtrši oreh za bolgarsko ženo je, kakor tudi pri nas, volilna pravica. Bolgarka hoče priti v občinske zastope in v narodno skupščino. Pripravljajo se novi zakonski predlogi za preuredbo občin, zato razvijajo ženska društva močno propagando za volilno pravico. Vse stranke, ki so bile zadnje čase na krmilu, so se že pred tremi leti na javnih zborovanjih in v časopisni anketi izjavile za pristupitev žen v občinske zastope, vendar se žene še danes ne morejo zanesti nanje in izkoriščajo vsako priliko za propagando. Žene nastopajo s to svojo zahtevo na volilnih shodih vseh onih strank, ki imajo v programu žensko volilno pravico.

Poleg tega politično-feminističnega prizadevanja pa Bolgarski ženski sojuz živahno deluje za širjenje kulture po deželi. Stopil je v „Zvezo za podvig sela“ in hoče dvigniti zlasti ženo na kmetih. V to svrhu ima v svoji osrednji upravi zastopnico kmečkih žen, v odborih poedinih društev pa so prav tako zastopane tudi kmetice. V program za povzdigo vasi spada:

- a) prizadevanje za uvedbo zakona o strogi šolski obveznosti;
- b) prizadevanje za uvedbo nadaljevalnih šol, ki naj bi bile obvezne za vsa dekleta do 17. leta, katera po osnovni šoli ne vstopijo v kako drugo šolo;
- c) ustavitev ljudske univerze s poljedelsko katedro, kjer bi odrasla kmetica dobivala pouk v vaškem gospodarstvu, o javni in domači higijeni, negi dece itd.;
- d) ustanovitev zdravstvenih domov in porodnišnic ter uvedba strokovnega bolniškega strežništva in babištva;
- e) ustanovitev zavetišč za deco od 5.—7. leta v poletnih mesecih, ko so odrasli pri poljskem delu;
- f) sprememba dednega zakona, ki doslej krivično prikrajšuje kmečke hčerke v prilog sinovom.

V področje javnega ženskega dela na Bolgarskem spada tudi mirovna propaganda in sodelovanje z drugimi slovanskimi ženami. Mirovno propagando vodita Bolgarski ženski sojuz in bolgarska skupina „Mednarodne ženske lige za mir in svobodo“, ki je imela pred dvema letoma v Varni mirovno šolo. Pacifistična propaganda je na Bolgarskem težko delo, kajti narod, ki se je moral toliko časa neprestano boriti za svojo samostojnost in ki si še danes čuti neosvojenega onstran vseh svojih političnih meja, se težko vdaja prepričanju, da bi mu kdaj dalo pravico kaj drugega kakor orožje. Mirovna propaganda, ki jo vrši žena po društvih in v literaturi, je zanjo žrtvovanje ne samo zato, ker

je sama trdno prepričana, da se godi njenemu narodu krivica, nego tudi zato, ker jo domače fanatične stranke često smatrajo za izdajico narodne stvari.

Sodelovanje s slovanskimi ženami predstavlja najmlajšo pagono ženskega udejstvovanja. Bolgarke so bile prvič med nami na beograjskem kongresu „Edinstva slovanskih žen“ lanske jeseni. Če je za bolgarsko ženo že splošna mirovna propaganda težko in kočljivo delo, koliko težje je šele delo za jugoslovansko-bolgarsko zблиžanje. Na povabilo Bolgarskega ženskega sojuza so se ujediniše tudi vse strankarske ženske organizacije in osnovala bolgarsko skupino „Edinstva slovanskih žen“. S predavanji po društvih in v radiju širijo smisel za delo te vseslovenske ženske organizacije. Bolgarsko-jugoslovanske stike goje tudi posamezna društva, zlasti „Društvo akademsko izobraženih žen“, ki izmenjava predavanja z istoimenskim društvom v Beogradu, ter „Društvo bolgarskih pisateljic“, ki posreduje osebne stike z našimi književnicami ter po svojih članicah skrbi za prevode in poročila iz naše ženske književnosti. Pred kratkim so Bolgarke posvetile literarno stran lista „Vestnik na ženata“ jugoslovanski ženski literaturi in so slovenski del zelo močno upoštevale.

Bolgarska še danes močno čuti vse gospodarske in socialne posledice vojn. Pri zdravljenju teh ran zvesto sodeluje tudi žena, ki je brez siljenja in ukazovanja sprejela nase največji del socialnoskrbstenega in narodnoprosvetnega prizadevanja.

Književnost in umetnost

Sedem let Pasijona v ljubljanski drami. (Glej sliko na platnicah.) Po zaslugi dramskega igralca E. F. Gregorina in p. Romana Tomince smo dobili pred sedmimi leti v dramo prelite poslednje dni Kristusovega življenja. Gregorin, ki je že prej v Mariboru in v Ljubljani na ljudskem odru predstavljal Jezusa v Deutschem Pasijonu, je v preveč navni in premalo izčrpn i igri našel pobudo za novo dramatizacijo. Odveč bi bilo govoriti o njej, pohvalne ocene v kritikah in mnenja cerkvenih krogov so najboljši dokaz o njenem uspehu.

Gregorin ima kot človek v sebi mnogo pogojev, ki ga vzposabljaajo za predstavljalca Jezusove osebnosti: inteligenco, preprostost, iskrenost in, kar je glavno: veliko spoštovanje do Kristusa kot duhovne veličine in največjega filozofa. „Umetnost je žarek božje lepote“, pravi Gregorin, „in nikjer je ne občutim močnejše kakor ravno v kreaciji Kristusa“.

Resnica je, da ostane na igralcu sled vloge za več ali manj časa tudi v zasebnem življenju, čim bolj se vživl vanjo in čim bližja mu je po značaju. In gledalec, ki ga je globoko dojmila kreacija igralca, išče hote ali nehoče njene poteze tudi v njegovem zasebnem življenju. Pasijon je postal pri nas prava ljudska igra in je paradigma, kako more gledališče zavesti množico s sugestivnostjo igralcev in motiva, da sodoživlja dejanje na odru, da se smeje in joče, ljubi in sovraži. Redki so taki trenutki v našem gledališču; kadar pa igramo Pasijon, gledališče zablesi v onem starem plemenitem smislu kot nekda, ko je očarovalo še vse in vsakogar ne glede na motiv. Da dojemljejo gledalci dejanje tako živo, je predvsem vzrok religiozni motiv, ki je najbolj zmožen, pretresti gledalca in mu seči globoko v dušo. Kako globoko dojm Pasijon, je razvidno iz dejstva, da čakajo često po predstavi preprosti gledalci Gregorina, hoteč govoriti z njim in videti človeka, ki je živel dve uri življenje Mesije. Radi bi videli, če je še vedno odblesk Boga na njem. Zgodilo se je celo, da je hotela neka stara ženica videti njegove roke, če morda niso stigmatizirane.

Maša Slavčeva

Visoška kronika in njena dramatizacija. „Visoška kronika ne spada samo med najzreplejša dela Tavčarja samega, temveč tudi med najboljša iz polpretekle dobe naše slovenske književnosti vobče. Dasi poseže Tavčar v „Visoški kroniki“ daleč nazaj, v davnilno našega ljudstva, vendar zveni iz dikcije prizvok razpoloženja, ki ga ustvarja v pisatelju doba, ko se je delo porodilo: doba svetovne vojne, ko je Slovencem pretilo še hujše zatiranje, če bi bil zmagal germanski imperijalizem. Iz besed njegovega junaka gotovo odmeva razpoloženje bolnega pisatelja — slovenskega rodoljuba, ki trepeče za svojo zemljo: „V takih trenutkih sem dobro vedel, da te, najsi še tako zapuščen in siromašen, veže trdna veriga na nekaj, česar se vsak hip ne zavedaš: ta nekaj je zemlja. — Zemlja domača — ni prazna beseda: del je mojega življenja in če se mi vzame zemlja, se mi je vzelo tudi življenje.“ Tudi osebe, ki nastopajo v delu, pričajo, da so prijatelju pri njihovem oblikovanju služili za vzor resnični tipi iz ljudstva, med katerimi je dorasel in med katere se je vedno vračal. Ko človek čita Visoško kroniko, se ne počuti tujega med temi postavami, ki vstajajo pred njim iz davnine, ampak čuti, da je človek, ki tu govori, modruje in trpi — njegov.

Tako je Polikarp Khallan naslikan kot zelo verjeten predstavnik našega kmečkega človeka iz tiste dobe, a vendar spoznavamo v njem tudi današnjega kmeta-Gorenjca iz Poljanske doline: saj sta mu najznačilnejše poteze zarezala trpljenja in zemlja, s katero je spojen — dve glavni komponenti, ki oblikujeta tudi današnjega kmečkega človeka. Trdoto Polikarpovega značaja povečava še posebna tragika, ki spremlja njegovo življenje. Pri vzročnem povdanku te tragike se sicer človek ne more znebiti občutka rahlega protislovja: Polikarpovo dušo teži strašno breme, ki ugonablja njegovo življenje, a vendar manjka tu tiste brez-pogojne enostranske krivde, ki bi docela utemeljevala Polikarpovo zavest o tej krivdi.

Ko se je Polikarp udeležil 30 letne vojne, se je skupno s svojim pajdašem Schwarzkoblerjem polastil v nekem boju sovražnikove blagajne. Ko sta si hotela denar razdeliti, je Polikarp opazil, da je zahrbtni Schwarzkobler zlovesče segal po samokresu. Polikarp ga je prehitel in ga zabodel v hrbet.

Vzročni povdarek tragiki Polikarpovega življenja ter razpletu dogodkov daje pojava Pasaverice, tujke, ki tovari platno po naših krajih. Na teh potih jo dohiti njena zadnja ura prav v hiši Polikarpa Khallana. Predno umre, pove, da je doma iz Nemškega, kjer živi v bedi njena vnukinja Agata, da je bil njen mož Schwarzkobler ter prekolne njegovega morilca, ne vedoč, da ga ima pred seboj. Ta dogodek strašno potare starega Polikarpa ter odločilno vpliva na bodočnost njegovih dveh sinov. Ko umre, zapusti svojemu starejšemu sinu Izidorju z visokim posestvom tudi zapoved, ki je dala njegovemu življenju povsem drugačen potek, kakor je bil prvotno usmerjen. Po očetovem naročilu se odpove Izidor svoji nevesti Margareti Wulffingovi iz Davč ter gre po Schwarzkoblerjevo vnukinjo Agato v Nemčijo. Namerava se oženiti z njo, čim se bo hiše dobro privadila. Medtem pa jo Maks Wulffing, Margaretin brat, ovadi kot čarovnico, ker mu je odrekla ljubezen. Pri opisovanju sodbe pisatelj mojstrsko prikaže v Izidorju povprečnega kmečkega človeka: dasi ima Agato rad, mu vendar ni v prvi vrsti mar njena usoda, temveč ugled njegove domačije; dasi jo je poznal in vedel za vsak njen korak, vendar dvomi nad njeno nedolžnostjo. To kaže vse njegovo obnašanje v Loki ob času sodbe. Njegov brat Jurij pa je za tedanjega kmeta izredno bister: odločno izjavi, da ne verjame v čarovnice, priča za Agato in jo pogumno reši iz vođe, v katero je bila obojena. Zato se ona odloči za Jurija, kateremu prepusti Izidor posestvo in gre v vojsko. Ko se po 12 letih vrne težko bolan, se poroči z Margareto, ki mu je bila namenjena od vsega početka.

V slovenskem leposlovju nam manjka predvsem takih del, katerih vsebina bi posegala nazaj v preteklost našega naroda. Zato predstavlja Tavčarjeva „Viso-

ška kronika" v naši literaturi tem večjo vrednoto, zlasti še, ker posega ravno v dobo, ko je med našim ljudstvom že bilo vsejano seme za naše prve kulturne kali. Takrat so začeli tudi katoliški duhovniki pridigati v slovenski besedi in pisati verske knjige v slovenskem jeziku.

Tavčar nam prikazuje odlomek tē dobe povsem nazorno in resnično, kajti harmonija sloga in dikcije ter kulturnozgodovinske značilnosti dajejo kroniki videz resničnosti in časovne determiniranosti. Pisateljevemu stvarnemu načinu se je posrečilo prikazati preprosto duševnost tedanjega človeka in njegovo dobo, zlasti pa je pogodil duševnost žene, ki jo je v vseh kreacijah dvignil skoro do idealizirane višine.

Zlasti lepo prikazuje na Barbari, Polikarpovi družici, tradicionalno vlogo žene, kot tistega elementa v človeškem sožitju, ki blažilno vpliva na možovo nasilno naravo, popravlja z mehkobo in odpuščajočo ljubeznijo možovo trdoto ter ožarja otrokom mladostna leta njihovega življenja. V Margareti Wulffingovi pa je ustvaril pisatelj primer nepremagljive zvestobe v ljubezni, ki se vidi preveč idealizirana, dasi je taka ljubezen, ki „premaga vse težave“, gotovo živela med ženami vseh časov: kljub mnogim snubcem ostane zvesta svoji ljubezni, dokler ne pričaka njenega izpolnjenja v pozni jeseni svojega življenja. Posebno prijetna ženska pojava pa je Agata Schwarzkoblerjeva, ki prinaša v visoški dom vedrost in domačnost s svojo krotko in veselo naravo, tako, da se kmalu oba visoška brata zaljubita vanjo. Ž njo v zvezi podaja pisatelj nekatere slike, ki karakterizirajo časovne in krajevne posebnosti, tako na primer domače plesе in prejo, kjer se prične Agatina nesreča. Prav na enem takih plesov je odklonila Maksa Wulffinga, ki jo je obtožil gorostasnih in nečednih dejanj, obdolžitve, katerih so se posluževali moški napram neprilagodljivim ženskam. Prav tipično je prikazana sodba v Loki, kjer preprosto ljudstvo, dasi vraževerno, pokaže vendar več zdravega razuma, sledeče naravnemu instinktu, kot pa omejeni mestni sodniki in predstavniki oblasti, ker izvajljajo svojo moč nad ljudstvom v lastno sadistično naslodo. V tem dogodku se zdi tudi nastop Agate malo idealiziran: preprosta žena bo težko našla v sebi moč, da bo kazala toliko suverene mirnosti v očigled takim obdolžitvam in gotovi smrti.

„Visoško kroniko“ si je izbrala gospa Marija Vera, da proslavi ž njo 25 letnico svojega umetniškega ustvarjanja. Dejstvo, da se je odločila prav za to delo, nam priča, kako je umetnica ostala spojena s svojim narodom kljub temu, da je oblikovala in izoblikovala svoj umetniški dar v tujini. Sama pravi, da ima prav to Tavčarjevo delo poleg dramatične sile tudi „toliko ljubezni do slovenske zemlje.“

Pri dramatizaciji je ostala Marija Vera avtorju zvesta celo v tekstu. Zato je celotna vpriporitev podana v slikah, ki so v sebi zaokrožene in tudi notranjo povezanost dogodkov deloma dosti nazorno prikazujejo, vendar ostaja celoten vtis povsem fragmentaren. Poleg prizorov, ki priklešejo pred gledalcem glavne osebe in odločilne trenutke iz njihovega življenja, so dramatizirane tudi slike, ki so v prvi vrsti pomembne za značaj dobe, kar daje delu v nekem smislu posebno vrednost. V tem smislu značilne so slike, ki prikazujejo Izidorjevo mučenje pri Wulffingu, dalje sejem v Loki, ples v Sestranski vasi, Agata pred sodbo v Loki.

Marija Vera je s svojo igro ustvarila lik Pasaverice v njej lastnem slogu klasične tragedije. Človek si ob samem čitanju ne more nikdar predstavljati, da se more tragična pojava te žene podati s toliko učinkovitostjo, kakor smo jo doživeli v kreaciji Marije Vere. Druge ženske vloge so mnogo lažje, ker nastopajo v dramatično močno razgibanih okoliščinah.

Dramatizacija „Visoške kronike“ pomenja za našo dramsko literaturo nedvomno vrednoto, ki bo pa na odru učinkovala mnogo močnejše, če se bodo nekatere slike spojile v dejanja in se bo tekst temu primerno spremenil in dopolnil. Nedvomno bi drama pridobila tudi s tem, če bi nekatere zgodovinske značilnosti v njihovih temeljih prišle bolj do povdarka, na pr. suženjska odvisnost našega kmeta

od tujega plemstva in meščanstva, vobče medsebojni odnos teh treh družbenih plasti ter obupni položaj žene, ki je bila izročena na milost in nemilost vsakomur. Tu bi moralo slike dopolniti primerno besedilo.

Obenem bi se lahko tudi nekaj krajšalo. Gotovo je slika, ki podaja sodbo Agate v Loki najmočnejša in tudi dramatično zelo učinkovita z Izidorjevim vzlikom: „ona je nedolžna, obsojen pa sem jaz; izgubil sem deklico, ki mi je bila namenjena.“ Zato bi bilo delu prav v prid, ko bi se s tem prizorom zaključilo.

Angela Vodetova

Obzornik

Skupina Slovenk, ki so pozdravile kraljico Marijo v Zagrebu
Spredaj v sredi: dvorni dami švrljugova in Tavčarjeva

Umrla je Božena Viková-Kunětická. Pokojnica je bila med prvimi poslankami ne samo na Češkem nego v vsej srednji Evropi. Do zadnjega je bila marljiva v politiki in v mnogih kulturnih društvi. Njeno pisateljsko delo je dobilo najvišje priznanje: bila je članica Češke akademije znanosti in umetnosti. (Gl. ž. Svet, letnik XI., štev. 4.)

„Zveza gospodinj“ pripravlja za spomladanski velesejem svojo IV. gospodinj-sko-gospodarsko razstavo pod naslovom „Žena v poklicu“. Vabimo vse žene v poklicih, bodisi v obrti, industriji, v gospodinjstvih ali umetniških poklicih, da prispevajo s svojimi deli k razstavi. Vse poklice Slovenk hočemo prikazati, da vidimo, kaj imamo, kje je brezposelnost in kje je ni. Prepričane smo, da se bo z razstavo vzbudila marsikatera ideja, da se bo marsikateri obupani brezposelni pokazala pot do kruha. Razstava naj bo pravi odgovor na vedno češče se ponavljajoče klice „Kam z žensko mladino“. Vse informacije daje „Zveza gospodinj“, Breg št. 8 ob uradnih urah od 3.—5. popoldne.

Občni zbor „Splošnega ženskega društva v Ljubljani“ je vsako leto zanimiv. Poročilo o društvenem delovanju je obenem pregledna slika vsega našega javnega ženskega življenja. V minulem poslovnem letu se je društvo z drugimi ženskimi organizacijami zavzelo za zakonski osnutek o zatiranju spolnih bolezni, udeležilo se ankete za racionalizacijo porodov, glasovalo za uvedbo civilnega zakona in rzpravljalo o plačevanju alimentov v primeru ločitve; pridružio se je protestu glede ukinitve prvega letnika ženske učiteljske šole in podpisalo spomenico glede krivične redukcije žen v javnih poklicih. Sodelovanje društva v območju Narodne ženske zveze je bilo usmerjeno v reševanje gospodarskih vprašanj: gospodinjkega šolstva, nadzorstva industrijskih kartelov, neracionalne razdelitve trošarine na sladkor in žganje.

Kulturni del društvenega delovanja se je osredotočil v izpolnjevanju knjižnice in prirejanju predavanj. Po beograjskem kongresu „Edinstva slovanskih žen“, je društvo prevzelo tudi skrb za ustanovitev slovanske knjižnice. Lani so društvena predavanja seznanjala članice s kulturnim, socijalnim in narodnim delom čeških žen; letošnja predavanja so bila posvečena domačim, pa hrvatskim in bolgarskim kulturnim delavkam.

Hvalevredno je, da je odbor pritegnil k sodelovanju mlade profesorice in visokošolke, prav tako razveseljivo pa je tudi, da je hodila na predavanja mladina z ženskega učiteljišča, ženske realne gimnazije in deloma tudi s šentjakobske meščanske šole.

V letošnjih zimskih mesecih je priredilo Spl. žen. društvo v svojih društvenih prostorih sledeča predavanja: Stoletnica rojstva prve slovenske pisateljice Josipine Turnograjske in Žene v ilirskem gibanju (prof. kand. Vera Dostalova); Ženski tipi v romanih Turgenjeva (stud. phil. Milena Topolovčeva); Hrvatsko žensko slovstvo s posebnim ozirom na dr. Zdenko Marković (prof. Anica Černejeva); Žensko delo na Bolgarskem (Pavla Hočevanjeva); Zagorka — prva jugoslovanska novinarka in ljudska pisateljica (Minka Govékarjeva). Večina predavateljic je govorila o teh temah tudi v radiju, kjer je bilo še dvoje drugih poljudno praktičnih predavanj: Higijena v stanovanju (Minka Govékarjeva) in Vzroki slabih otrokovih lastnosti (prof. Anica Černejeva).

Za novo poslovno leto ima društvo v načrtu predavanja o srbskih, poljskih in ruskih ženah ter spominsko proslavo Jurčičevo. Že sedaj zbira gradivo za umetnostno zgodovinsko razstavo okraskov po cerkvah, javnih zgradbah in zasebnih domovih. Razstava naj bi dala pregledno sliko, urejeno po stilni karakteristiki in naj bi obsegala vezenine, lesene, keramične in druge izdelke s potrebnimi pripombami.

V okrilju „Splošnega ženskega društva“ je bila doslej tudi „Zveza gospodinj“. Ker se je pa njeno delovanje razmahnilo že preko programa matičnega društva, se je na tej skupščini sklenila osamosvojitev „Zveze gospodinj“ v samostojno društvo, ki bo snovalo tudi podružnice po deželi. V tej organizaciji so doslej delovali trije odseki: blagovni, upravni in odsek za tečaje. Blagovni oddelek skrbi za cenejši skupni nakup blaga; oddelek za tečaje je priredil tečaj za šivanje, kuhanje, tkanje preprog, izdelovanje kravat in rokavic ter poučna ogledovanja v tovarne in obrate. Vsak mesec so redni gospodinjiski sestanki s predavanji in debatami. „Zveza“ izdaja tudi svoje glasilo „Gospodinja“. Na pobudo „Zveze gospodinj“ je bilo v Ljubljani javno protidraginjsko zborovanje. Velesejmskih prirediteljev se je udeležilo tudi „Splošno žensko društvo“, oziroma „Zveza gospodinj“ s III. gospodinjisko razstavo pod geslom „Red in snaga zdravju pomaga“.

P. H.

VSEBINA 4. ŠTEVILKE

- Pod dalmatinskim solncem — Nadaljevanje — (Maša Slavčeva)
„Ran mojih bo spomin in tvoje hvale“ — Odlomek iz romana o Prešernu —
(Ilka Vašičeva)
Žene v ilirskem gibanju — Konec — (Vera Dostalova)
K redukcijam žen v državni službi — (Angela Vodetova)
Žensko delo na Bolgarskem — (Pavla Hočvarjeva)
Književnost in umetnost. Sedem let Pasijona v ljubljanski Drami (Maša Slavčeva) —
Visoška kronika in njena dramatizacija (Angela Vodetova)
Obzornik: Občni zbor Splošnega ženskega društva v Ljubljani — Razne vesti
Priloge: Naš dom — Ročna dela — Kroji
Slika na platnicah: Prizor iz Pasijona (I. N. R. I.)
-

Ženski Svet izhaja vsak mesec v Ljubljani. Letna naročnina Din 64.—, polletna Din 32.—, četrtletna Din 16.—, za Italijo L 20.—, za U. S. A. Dol. 2.—, za Avstrijo Sch. 10.—, ostalo inozemstvo Din 85.—. Posamezna šte. Din 6.—. Modna priloga izide vsak drugi mesec. Uredništvo in uprava v Tavčarjevi ulici 12/II. — Izdaja Konzorcij „Ženski Svet“ v Ljubljani. Za konzorcij in uredništvo odgovorna Marica Bartolova.

Tiskali J. Blasnikovi nasl., Univerzitetna tiskarna in litografija d. d. v Ljubljani.
Odgovoren L. Mikuš.

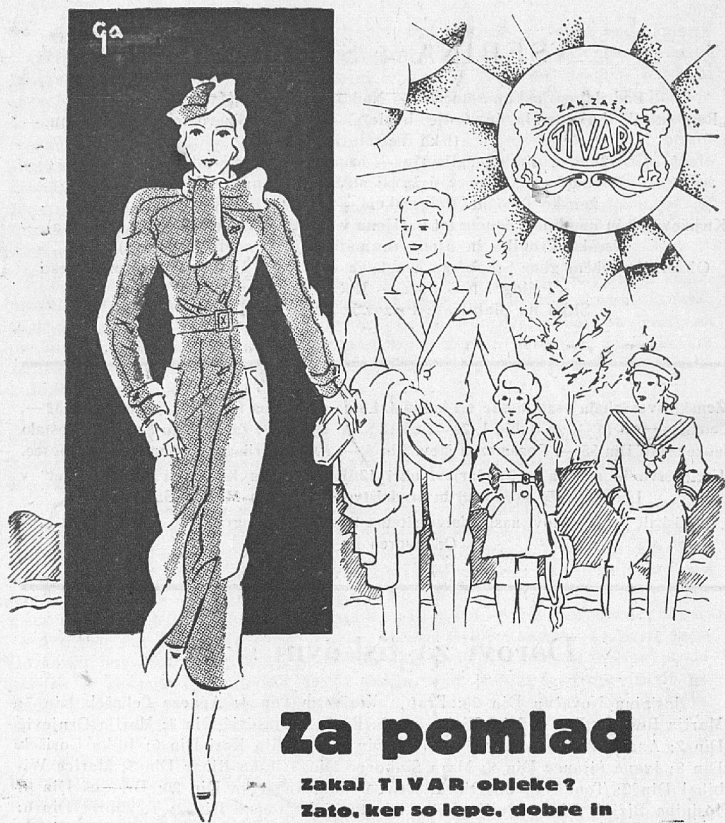
Darovi za tiskovni sklad.

Josipina Novačan Din 20; Franja Kerševan Din 4; Agneza Čebašek Din 5; Marija Resman Din 4; Mici Weiss Din 6; Pavla Jurjašević Din 4; Marija Drnjevič Din 2; Ana Lužar Din 4; Iva Ogorelc Din 2; Terezija Kosi Din 6; Julka Gorišek Din 8; Ivana Šijanec Din 8; Mara Šinkovec Din 5; Ema Rihar Din 5; Marica Wihlhal Din 2; Tonka Golob Din 1; Dr. Šalamunova Jelka Din 20; Dr. Čuš Din 8; Josipina Bizjak Din 5; Julija Hiter Din 8; Zinka Černe Din 2; T. Zabret Din 6; Stana Sturm Din 2; Krista Zeme Din 6; Mary Brus Din 4; Pavla Šimnic Din 6; Zofija Pogačnik Din 5; Marija Brus Din 4; Marica Pleskovič Din 5; Julija Plavšak Din 6; Olga Zorž Din 6; Marica Kvac Din 4; Pavla Linzner Din 6; Franja Zimšek Din 2; Zora Stegu Din 4; Anica Šerko Din 6; Anica Pogačnik Din 4; Ana Hlabjan Din 4.

Iskrena hvala vsem cenj. darovalkam!

*Z današnjo številko stopamo v drugo četrtletje.
Ali imate že poravnano naročnino za prvo četrtletje? Prosimo, ne odlašajte in pošljite čimprej!*

Uprava.

Za pomlad

Zakaj TIVAR obleke?

Zato, ker so lepe, dobre in

cenene.

Izdelujemo obleke

za vso družino

**Prosimo Vas, da se o tem pre-
pričate v naših prodajalnah**

TIVAR

O B L E K E